נושאים באגרות הראי"ה

ספרים, הסכמות והדפסות

130 אגרות · כרכים א', ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ורשימת כל האגרות שבנושא עם תקציר קצר (גרסה מקוצרת, בלי נוסח האגרות)

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

האגרות בנושא זה פותחות חלון לעולם הספרים של הרב קוק. מצד אחד הן מלוות את הדפסת ספריו שלו: 'שבת הארץ', 'ריש מילין' ו'אורות' (ראו בפרשת הפולמוס על ספר "אורות"), יחד עם אחיו ר' שמואל ובנו הרצי"ה, שהעתיקו וערכו. מצד שני הן כוללות הסכמות רבות ומכתבי תודה למחברים ששלחו אליו את ספריהם, מחידושי תורה ועד מחקר ארץ ישראל ותרגום עין יעקב לאנגלית.

הרב קוק כותב על ספריו בענווה ובכנות. הרב קוק מודה שקשה לו לכתוב, כי "אני צריך לחשב הרבה מאד, ולפעול ולכתב רק מעט מן המעט" (כרך א', אגרת קכד), ואינו מתרגש מן המתנגדים לדבריו, כי "המבינים באמת יבדילו, ויכירו את רוחי כמו שהוא" (כרך א', אגרת קכד).

הדפסת ספרי הרב קוק

את כתביו של הרב קוק העתיקו והביאו לדפוס בעיקר אחיו, ר' שמואל, ובנו, הרצי"ה. ספר 'אורות' יצא לאור בשנת תר"פ (1920) ועורר התנגדות חריפה.

כרך א', אגרת קכד: לאחיו, ר' שמואל: יש להתחיל בהדפסת כתביו, ואת הסגנון אפשר לשפר אחר כך. המבינים יכירו את רוחו.

"אבל אני צריך לחשב הרבה מאד, ולפעול ולכתב רק מעט מן המעט, תמצית קטן הכמות"

כרך א', אגרת רכא: לאחיו, ר' שמואל, על ההקדמה וההשלמות ל'שבת הארץ': הרצי"ה מעתיק לאט, והרב קוק מציע שהאח יעתיק בירושלים.

"הדברים נמשכים לאטם, מפני שצב"י שי' מעתיק מה שאני כותב"

כרך א', אגרת רמו: לאחיו, ר' שמואל: תודה על הדפסת 'שבת הארץ'. ספרים על המצוות התלויות בארץ פועלים בחשאי, כדרך דברים שבקדושה.

"תודה רבה על אשר שמחתני ליום ש"ק בהספר הנגמר ב"ה"

כרך ג', אגרת תתו: לבנו, הרצי"ה, מלונדון: 'ריש מילין' עושה רושם טוב. באותה אגרת: תשובה בהלכה על כפתור החשמל בשבת.

"ומסתבר דלא שייך במחובר"

כרך ד', אגרת אמט: להוריו: אין לשים לב למתרגזים על 'אורות'. כך דרכם של מי שאינם רגילים לעיין בהלכות דעות.

"ע"ד הרוגנים בענין ה"אורות" אין לשים לב"

כרך ד', אגרת אעח: להרב יעקב חי זריהן בטבריה, על 'הגבורה' שב'אורות': לפי קדושת כנסת ישראל הכול קדוש, ושמשון שנשתבח בגבורת גופו הוא קדוש ה'.

"על ענין הגבורה שבאורות, הדברים מבוארים שלפי קדושתה של כנסת-ישראל, הכל הוא קדוש ונשגב לאין חקר"

הסכמות

כרך א', אגרת ל: הסכמה להדפסת פירוש רבי חיים ויטאל על משלי ועל אגדות חז"ל, מכתב יד.

"מה נכבד ויקר הוא האור הטוב, שהי' צפון וגנוז"

כרך ב', אגרת תסט: הסכמה לקונטרס 'תקוות אהרן', כתבי הרב אהרן הכהן אורלנסקי, רב פתח תקווה. הרב קוק מוסיף גם הערות בעניין חזקה.

כרך ג', אגרת תתקטז: הסכמה לספר הרב שמריה מנשה אדלר, שהרב קוק משבח כ'סיני ועוקר הרים' שנחבא אל הכלים.

כרך א', אגרת קעא: להרב יצחק אויערבך, מחבר 'אוצר הלכה': הרב קוק משבח את ספרו של הצעיר, ומעודד אותו לחבר עוד.

"ברוך ד' אשר אור תורה זורח על הררי ציון"

מחקר ארץ ישראל

כרך ב', אגרת שנח: לשמואל רפאלי, מחבר 'הארץ לפני כיבוש יהושע': הרב קוק שמח שחכמי ישראל פונים לחקר קדמוניות הארץ, שהיה עד כה בידי נכרים.

"ואין ספק שבפרוץ הדבר תגבר יד האמת"

כרך ב', אגרת תלג: להרב אברהם משה לונץ, על הוצאת 'פאת השלחן': הרב קוק תמה שלונץ לא הזכיר בהקדמה את חותנו, האדר"ת.

"ואיך יתכן הדבר להזכיר את הערותי ולהזניח את זכרו של האדם הגדול זצ"ל"

כרך ד', אגרת ארפב: קריאה בעניין 'אוצר ארץ ישראל ושכנותיה': חקר הארץ נעשה בעיקר בידי חכמי אומות אחרות, ויש להשלים את המפעל.

"לגול את חרפת אי-המחקר במדע המקודש והחביב הזה מעל ישראל"

תרגום והפצה

כרך ד', אגרת אקנט: להרב צ"ה גליק, מתרגם עין יעקב לאנגלית: תודה על הכרך הראשון, והערה על תרגום המילה 'עמוד השחר'.

"ומה מאד הטיב לעשות בהקדימו את מבוא האגדות להר"א בן הרמב"ם ז"ל"

כרך א', אגרת קה: לאחיו, ר' שמואל: הרב קוק שולח את כתב היד של 'תיקוני זוהר' של זקנו, ומבקש לראות את ההגהות לפני ההדפסה.

מה מלמדות האגרות

לכתוב מעט ובעומק. "אני צריך לחשב הרבה מאד, ולפעול ולכתב רק מעט מן המעט" (כרך א', אגרת קכד).

לא לפחד מביקורת. "המבינים באמת יבדילו" (כרך א', אגרת קכד), ועל המתרגזים נגד 'אורות' "אין לשים לב" (כרך ד', אגרת אמט).

כבוד למחברים. הרב קוק מעודד צעירים לכתוב (כרך א', אגרת קעא), ושומר על כבוד הגדולים (כרך ב', אגרת תלג).

מחקר הארץ בידינו. יש "לגול את חרפת אי-המחקר" בחקר ארץ ישראל (כרך ד', אגרת ארפב).

הרב שלמה אבינר על הנושא

בספרי הרב אבינר מובאים כמה דברים שכתב הרב קוק בלי שמו. הרצי"ה סיפר שאת ההסכמה הנלהבת של האדר"ת לספר "ליקוטי הלכות" של החפץ חיים ניסח למעשה הרב קוק; ושאת תולדות הנצי"ב בקובץ "כנסת ישראל" כתב הרב קוק מפי רבו, בחתימת "י. קוק". והרב אבינר מונה גם את "חבש פאר" בין הספרים שנכתבו בעילום שם. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"מדוע מרן הרב קוק לא ציין מקורות?" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: שאלה ותשובה: מדוע אין מקורות בכתבי הרב קוק - שלוש תשובות, מן הקל אל העמוק. (מקור: מתוך ספרי הרב)

האגרות שבנושא

130 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם תקציר קצר. הנוסח המלא - באתר ובחוברת המלאה

כרך א', אגרת א דוד־זקנו, הגאון ר' מרדכי גימפל יפה, אב בית דין רוזינאי · יום ב', פרשת ראה, תרמ"ח - זיימל

הרב קוק כותב לדוד־זקנו לרגל עלייתו הקרובה לארץ ישראל. הרב קוק משמח בכך שארץ הקודש זוכה לגדול כזה, אף שחוץ לארץ מתייתמת ממנו. הרב קוק מצטער שאינו יכול לבוא להיפרד ממנו, בגלל צורכי הציבור בעירו והשלמת החוברת הראשונה של כתב העת "עיטור סופרים". הרב קוק מבקש שיתפלל עליו במקומות הקדושים, ומציע לו לפרסם את חידושיו ב"עיטור סופרים".

כרך א', אגרת ב הגאון ר' צבי הירש הכהן, אב בית דין קאפוליא (חתנו של ר' מרדכי גימפל) · ללא תאריך באגרת (כנראה סמוך לאגרת א, תרמ"ח - הערכה)

הרב קוק מודה לו על מכתבו ומתנצל שלא כתב קודם. הרב קוק מבקש ממנו להשתתף ב"עיטור סופרים", ומסביר שהעיתון מקבל רק דברי גדולי הדור. הרב קוק מבקש גם לפרסם בו חידושים של גאוני הדורות הקודמים, ובהם כתבי זקנם הגאון ר' דובער זצ"ל, שנמצאים ביד ר' מרדכי גימפל. בסוף מצורפת ברכה לבנו ר' יעקב, ידיד נעוריו.

כרך א', אגרת ג הגאון ר' חיים ברלין · יום ג', פרשת כי תשא, תרמ"ט - זיימל

הרב קוק שולח לו את החוברת הראשונה של "עיטור סופרים" ומבקש את השתתפותו. הרב קוק מציע לו מיזם חדש: הדפסת הש"ס הבבלי כולו בכרך קטן, כמו ספרי התנ"ך הקטנים, ותחתיו פירוש קצר מלוקט מרש"י. מטרת המיזם היא להרבות בקיאים בתלמוד. הרב קוק מתאר את התכנון: חלוקת המסכתות בין גדולי הדור, ומימון בהלוואות קטנות מ־20–30 חברים, שיכסו הוצאה של 700–800 רובל כסף. לאגרת מצורפת דוגמה לפירוש הקצר על בבא קמא, דפים ב–ט.

כרך א', אגרת ל הסכמה (להוצאת ספר) · י"א שבט תרס"ו - יפו

הרב קוק נותן הסכמה להדפסת פירוש של רבי חיים ויטאל על פשט ספר משלי ועל אגדות חז"ל, מכתב יד, בידי ר' זלמן ליב הלוי לעווינטאהל. הרב קוק קורא לנדיבים לקנות את הספר, ומדגיש שדברים פשוטים וישרים מפי רבי חיים ויטאל עולים בעצמם במעלות הקודש.

כרך א', אגרת לח הסכמה לספר "אשי ה'" · ט"ז תמוז תרס"ו - יפו

הרב קוק נותן הסכמה לספר של ר' אברהם שמעון ירמה מפתח תקווה, חקלאי בעצמו, על הלכות תרומות ומעשרות ודינים נוספים. לדבריו, בדור שזכה לשבת על אדמת הקודש החובה כפולה להתחזק בלימוד המצוות התלויות בארץ ובקיומן.

כרך א', אגרת מ בנו, צבי יהודה · י"ג מרחשון תרס"ז - יפו

הרב קוק מבקש מבנו הרצי"ה לכתוב לעיתים קרובות, ומייעץ לו ללמוד גם פלפול בספרי האחרונים, ולקבוע זמן מסודר למוסר ולעיון. הרב קוק מבקש לדון לכף זכות מי שמקל בכבודו. הרב קוק מעודד את ר' יעקב משה חרל"פ בהדפסת כתבי ר' צבי מיכל שפירא, אך מבקש שישמור על בריאותו. בסוף הרב קוק מסביר שאגדות חז"ל נכתבו כביטוי טבעי של חזיון הנפש, ולא לשם מגמה.

כרך א', אגרת מב החוקר ר' שלמה בובר · ד' כסלו תרס"ז - יפו

הרב קוק מודה על ספר "האורה" לרש"י שקיבל ממנו, ומוסיף כמה הערות: על פירוש הביטוי "מצטמק ויפה לו" (שהכוונה לאדם ולא לתבשיל), על דין גף העוף, ועל "עשרה מילי דחסידותא" של רב. בין השאר הרב קוק מסביר שדבר דרבנן שעוד לא פשט בכל ישראל נחשב מידת חסידות ולא איסור.

כרך א', אגרת מח הרב אברהם בנימין קלוגר · ט"ז טבת תרס"ז – יפו

הרב קוק שמח בהדפסת הקונטרס "פרי עץ הדר" של אביו של הנמען (ר' שלמה קלוגר) על האתרוגים. הרב קוק מעיר שהטענה "אין אנו בקיאים בבדיקה" אינה כלל מוחלט, ומביא דוגמאות שבהן אנו סומכים על בדיקה גם היום. בכל זאת יש מקום לקיים את דבריו מסיבות אחרות.

כרך א', אגרת מט משפחת החוקר ר' שלמה בובר · כ"ז טבת תרס"ז – יפו

מכתב תנחומים על פטירת ר' שלמה בובר, שההדיר את דברי הקדמונים והגיש אותם בכלי נאה לאוהבי תורה וחכמה. הרב קוק כותב שאבדת המשפחה היא אבדת רבים, ושמעשיו יעמדו לדורות.

כרך א', אגרת נג הרב אביגדור ריבלין · י"ב שבט תרס"ז – יפו

הרב קוק מודה על הצעת עזרה בהדפסת כתביו בעזרת יראי אשכנז, אך אינו מוכן להציג את עצמו כ"לוחם", כי הרב קוק אוהב שלום ובארץ ישראל אין להרבות פירודים. הרב קוק מקווה שגם יראי אשכנז יכירו בדרך הרחבה של מציאת הקדושה הגנוזה בכל יהודי. הרב קוק גם מייעץ לנמען בעניין פרנסתו.

כרך א', אגרת עג הרב יעקב משה חרל"פ · אייר תרס"ז – יפו

הסכמה לחוברת מכתבים של הרב צבי מיכל שפירא, שהוציא תלמידו הרב חרל"פ, עם תולדותיו. הרב קוק משבח את קדושתו, ענוותו וגדלותו בהלכה ובאגדה. הרב קוק מזהיר שדרך הפרישות והסיגופים שלו מתאימה רק ליחידים שכבר הגיעו לאור עליון של אהבה ושמחה בעבודת ה' (על פי הכוזרי). לשאר הדור עדיף לבנות את הכוח הנפשי בלימוד קבוע של פנימיות התורה, בשמחה ובאהבה.

כרך א', אגרת עו המקובל הרב שמעון צבי (הורוויץ), ירושלים · סיון תרס"ז – יפו

הרב קוק שמח על ספרו "קול מבשר" ועל חבורות הלומדים חכמת הקבלה בירושלים. לדבריו כל אחד צריך לקבוע לפחות שעה או שעתיים ביום לחכמת האמת. מי שמוכשר ובעל תשוקה, ובמיוחד מבני חמישים ומעלה שכבר מילאו כרסם בש"ס ופוסקים, יקבע בה את עיקר לימודו. הרב קוק מדגיש שאת אור הסוד אפשר להשיג רק כפי מידת היראה, האהבה וטהרת המידות, ולכן יש לקבוע לימוד גם בספרי מוסר ויראה.

כרך א', אגרת קג הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי, מחבר 'דורות הראשונים' · כ"א טבת תרס"ח – יפו

הרב קוק מודה על ארבעת הכרכים של 'דורות הראשונים' שקיבל במתנה, ומעיר על דיון הספר ביחס בין הבבלי לירושלמי. לדבריו יש לפתוח פתח גם במחיצה שבין חכמת האגדה לחכמת ההלכה, שנובעות מן הנבואה ומן החכמה. הנבואה השפיעה על דרכי תורה שבעל פה, כשיטת התוספות ומן המשנה 'וזקנים לנביאים', ולכן בארץ ישראל, מקום הנבואה, ההבנה פנימית ואינה צריכה אריכות בירורים: 'אוירא דארץ ישראל מחכים'. בסוף הרב קוק חוזר ומבקש סיוע לישיבה ביפו.

כרך א', אגרת קד אחיו, ר' שמואל הכהן · כ"ב טבת תרס"ח – יפו

הרב קוק כותב לאחיו על בדידותו הרוחנית: אין לו עם מי לשוח שיגיע לנקודת חפצו. בנו צבי יהודה מצא שהכתבים שהעתיק צריכים עוד עיבוד, והחל להעתיקם מחדש בסידור אחר. הרב קוק מספר שקיבל את 'דורות הראשונים' וכתב למחברו. את אחיו הרב קוק מבקש לקבוע עתים לתורה.

כרך א', אגרת קה אחיו, ר' שמואל הכהן · כ"ח טבת תרס"ח - יפו

הרב קוק שולח לאחיו את כתב היד של 'תיקוני זוהר' של זקנו, ומבקש לקבל את ההגהות לפני ההדפסה, כי יש מקומות בדברי הזקן שצריכים ביאור. על הצעה לצרף מאמר שלו ל'מסילת ישרים' הרב קוק כותב שעדיין לא החליט באיזה סגנון לכתוב. הרב קוק גם מבקש מאחיו לפעול אצל זקן אחד שכתב צוואה שאינה מניחה לאשתו דבר מלבד הכתובה, כדי שישנה אותה וידאג לה כראוי.

כרך א', אגרת קיב הגאון ר' פנחס הכהן, אב בית דין בירז' · י"א אדר ראשון תרס"ח - יפו

הרב קוק משבח את החוברת 'בנין האומה', שבה רב גדול עוסק בשאלת האומה מתוך התורה בדרך מדעית. עם זאת הרב קוק מבקש לתקן שגיאות דקדוק ולהימנע מדרשנות בשאלות גדולות. הרב קוק מעודד לצפות לישועה בכל הדרכים, כדברי הבעל שם טוב שיש לעבוד את ה' בכל הדרכים. על האמונות הזרות הרב קוק כותב שמטרת ישראל אינה להשמידן אלא לתקנן ולהעלותן. גם את ה'אחרים' שבתוכנו צריך לתקן ולהעלות, ותיקון נשמות הרשעים בונה את העולם.

כרך א', אגרת קכ אחיו, ר' שמואל הכהן · כ"ו אדר ראשון תרס"ח - יפו

הרב קוק מביע עוגמת נפש על כתביו, שקיווה שאחיו יוציאם לאור. האח רמז שסגנונו אינו מלוטש, ודימה זאת לשגיאות של ר' פנחס הכהן לינטופ. הרב קוק משיב שהסגנון החדש בענייני חכמה עתיד לחלוף, כי פזיזות וקלות דעת מוטבעות בו, ויבוא סגנון של כובד ראש ויראת שמים. אם האח אינו רוצה להוציא את המאמרים, הרב קוק מבקש להחזירם. הרב קוק גם שואל על הדפסת תיקוני הזוהר.

כרך א', אגרת קכד אחיו, ר' שמואל הכהן · ב' אדר שני תרס"ח - יפו

הרב קוק מורה להתחיל בהדפסת כתביו, ולשפר את הסגנון אחר כך. הרב קוק מצטער על מכתבו לאלכסנדרוב שפורסם, אבל המבינים יכירו את רוחו. הרב קוק מתאר את דרכו: עליו לחשוב הרבה ולכתוב מעט, מתוך פנימיות ובלי שעבוד לחוץ. לדבריו אינו 'איש מלומד', אלא מחונן בכישרון מקורי שצריך להתפשט בחופש.

כרך א', אגרת קלה הגאון ר' יעקב, אב בית דין דרבנט (כעת בירושלים) · ז' אייר תרס"ח - יפו

הרב קוק מודה על מחזור הפיוטים לספרדים עם הפירוש 'אהלי יעקב', ומשבח את כינוס שירי הקודש הקדמונים. הרב קוק מסרב לכתוב הסכמה מתוך ענווה, ומצרף הערות. בין היתר הרב קוק מציע לגרוס 'דגולה' במקום 'סגולה', ומבאר את שלושת יסודות התשובה: חרטה, עזיבה וקבלה להבא, ואת המשמעות של 'יעיד עליו יודע תעלומות'.

כרך א', אגרת קלו הרב אביגדור רבלין · ז' אייר תרס"ח - יפו

הרב קוק מתנצל על שלא כתב ומודה על 'דורות הראשונים'. הרב קוק מעיר שרוחו של המחבר שונה מרוחו: הספר 'לבוש קרבות', ואילו הרב קוק איש שלום מזרע אהרן. עם זאת הרב קוק מעריך את הספר ואת מחברו. הרב קוק תומך בביקור של המחבר בארץ, אבל ב'שערי תורה' ביקשו לדחות את הנסיעה מחמת דוחק כספי.

כרך א', אגרת קנג הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר · י"ז אלול תרס"ח - יפו

הרב קוק מודה על חלק ב' של 'עבודת עבודה' מאת אביו של הנמען, ר' שלמה קלוגר, ומבטיח שישלחו לו אתרוג מהודר. המלחמה כעת אינה על אתרוגי קורפו, שכבר נודע שהם מורכבים, אלא על אתרוגי הנכרים בארץ ישראל שגם הם מורכבים, ועל זה כתב את הקונטרס 'עץ הדר'. עוד יש דיון הלכתי בדברי המגן אברהם על ספק דאורייתא ודרבנן ('ידלא ליזלזלו').

כרך א', אגרת קסד ר' משה זיידל · כ"ו תשרי תרס"ט - יפו

הרב קוק מבקש לקיים קשר מכתבים קבוע בין 'יחידי הסגולה': צעירים יודעי תורה ושומרי מצוות שעוסקים במדעים. מטרת הקשר היא ספרות של 'שאלות ותשובות בהלכות דעות ואמונות', שתיכתב בידי חכמי תורה ולא בידי מי ש'שנו ופרשו'. הרב קוק מצטט שיר שלו על מחשבות שהופכות לספרים. ה'קולטורה הישראלית' עומדת עדיין 'כרחל נאלמה', ואירופה קיבלה את דבר ה' דרך הנצרות המלוכלכת. הרעיונות הישראליים אינם כבולים לחוקי ההתפתחות ויש בהם כוח קפיצה.

כרך א', אגרת קעא הרב יצחק אויערבך, מחבר 'אוצר הלכה' · ט"ו מרחשוון תרס"ט - יפו

הרב קוק משבח את ספרו של הצעיר, שמחובר בסדר נכון, ומעודד אותו לחבר עוד ספרים כאלה.

כרך א', אגרת קפ הרב יונתן בנימין הלוי הורוביץ · י' טבת תרס"ט - יפו

הרב קוק שמח על ההתחלה בפתח תקווה. הרב קוק מסכים שגיסו של הורוביץ יקבל משרה במקום רחוק, כי בכל מקום שאפשר להשפיע אמונה אסור לעמוד מנגד. בעניין משרת החכם באשי - אינו בקי בפוליטיקה, אבל יסייע שלא ישב בה מי שאינו תלמיד חכם. הגיליון הראשון של כתב העת 'הניר' נדפס ובו מאמר שלו. 'הניר' צריך ללכת 'בדרך הרחבה של המדע', ויש להשיג לו רישיון רשמי.

כרך א', אגרת קפא הגאון המקובל ר' שלמה אלישוב (בעל 'לשם שבו ואחלמה') · כ"ד טבת תרס"ט - יפו

הרב קוק מודה על ספרו של המקובל ורואה בו סימן ל'קץ המגולה': התיישבות הארץ מצד אחד, והתפשטות פנימיות התורה מצד שני. הרב קוק 'בלע' דפים רבים עוד לפני הכריכה. הרב קוק מבקש העתקה מכתבי היד של המקובל, ומוכן לשלם לסופר.

כרך א', אגרת קפח הגאון ר' איסר זלמן מלצר, אב בית דין סלוצק · י"ט שבט תרס"ט - יפו

הרב קוק מודה על הקובץ 'יגדיל תורה'. התעוררות מן הלב אינה מספיקה, וצריך דברי דעה עמוקה מן המוח. יש לפתוח פתחים רחבים למצוינים שבין תלמידי החכמים הצעירים בחלק העיוני שבתורה, כדי שתקום 'ספרות ספרותית' קדושה שתעלה ביופייה על הספרות החדשה, וכך ישובו גם הנופלים לאויב.

כרך א', אגרת רח אחיו, הרב דובער הכהן · י"ט תמוז תרס"ט - רחובות

הרב קוק מברך את אחיו על הולדת בנו נפתלי הירץ, ומתנצל על מיעוט מכתביו בגלל חוסר סדר בעבודתו. מרחובות, בעת הבציר, הרב קוק מתאר את יופי הארץ, את מכונת המים החדשה ואת האוויר הנעים. הרב קוק עסוק בשמיטה, ושואף להקים את הישיבה, אף שקשה לו בעניינים הכספיים ובסדר. הרב קוק החל להדפיס את 'שבת הארץ', קובץ הלכות שביעית בנוסח שולחן ערוך על פי הרמב"ם.

כרך א', אגרת ריג הרב נחום (מגיד בבית הכנסת 'בית יעקב', חורבת ר' יהודה החסיד) · ה' מנחם אב תרס"ט - רחובות

הרב קוק מודה על הספרים 'נחמות צמח ישראל' על מגילת רות ו'נחמות ארץ ישראל' על מסכת פאה, ומשבח את הסדר באגדה ואת החריפות בהלכה. הרב קוק מעריך במיוחד שהמחבר בחר בתחום המצוות התלויות בארץ, כראוי בעת שקול ה' קורא לשוב לארץ.

כרך א', אגרת ריז הרב ניסן רנין · י"א מנחם אב תרס"ט - רחובות

הרב קוק מודה על הספר של אביו המנוח של הנמען, ידיד נפשו, ומשבח את הבן על שמוציא לאור את כתבי אביו. הרב קוק משבח גם את החוברת שכתב הנמען ביידיש לצעירים: כל דבר טוב שמגיע ללב הצעירים צריך להיאמר. הרב קוק מעודד לשלב ברעיון הלאומי את מקור קדושתו ואת חיבת הארץ.

כרך א', אגרת רכא אחיו, ר' שמואל הכהן · כ"ה מנחם אב תרס"ט – רחובות

על ההקדמה וההשלמות ל'שבת הארץ': בנו צבי יהודה מעתיק לאט, והרב קוק מציע שהאח יעתיק בירושלים. הרב קוק גם מבקש מאחיו למצוא את ר' משה ברנשטיין מיריחו בעניין קניית ככר הירדן, כי אגודה מביאליסטוק פנתה בעניין. הכול בסוד.

כרך א', אגרת רמו אחיו, ר' שמואל הכהן · כ"ב כסלו תר"ע – יפו

הרב קוק מודה על הדפסת 'שבת הארץ', ומבקש לשלוח מאות עותקים במעטפות. ספרים על המצוות התלויות בארץ 'פועלים בחשאי' יותר מקולות של חול. על תלונת אחיו: הרב קוק שמח שאינו צריך עוד לנסוע לחוץ לארץ. בני משפחה מגרייבה עומדים לעלות, ויש להזהיר אותם לא למכור את כל כלי הבית, ולא להגזים בציפיותיהם מן הארץ.

כרך א', אגרת רצח מערכת 'זהב הארץ' (ירושלים) · כ' אייר תר"ע – יפו

הרב קוק שמח על הרחבת הדעות. הרב קוק ממליץ לכתוב בהלכה ערכים בדרך ספרי הכללים: לא פלפול, אלא הארה כללית על הסוגיות, שממנה יסתעפו הפרטים. 'החידושים היותר טובים באים כשאין מכוונים לחדש'. גם הביקורת על ספרים תהיה בסקירה כללית ובלי משוא פנים.

כרך א', אגרת שיט הרב מאיר ברלין (בר־אילן) · ד' מנחם אב תר"ע – רחובות

מרחובות הרב קוק מתאר את התרגשותו מבניין הארץ, ואת כאבו על כך שהנשמה הלאומית במקור קדושתה 'נרדמת': הרחוקים מתנכרים לה, והיראים מתנכרים לבניין. מכתבו של ר' מאיר ברלין עם תוכנית העיתון 'העברי' החיה את רוחו, והזכיר לו את אביו, הנצי"ב, 'בעל הנשמה הלאומית החיה'. הרב קוק מבטיח לסייע לעיתון ומעודד להרים את דגל אור ה' בבהירות של אמונה ומדע.

כרך א', אגרת של ד"ר בנימין מנשה לוין · כ"א אלול תר"ע – יפו

הרב קוק משבח את החיבור של לוין, שמעיד על שקידה ואהבת האמת למאורי התורה העתיקים (כנראה מחקר על איגרת רב שרירא גאון). צר לו שנכתב בשפה זרה ולא בעברית, ומקווה שלוין יעשיר בו את הספרות העברית.

כרך ב', אגרת שלח הגאון ר' זליג ראובן בנגיס, אב בית דין בודקי · ר"ח מרחשוון תרע"א – יפו

הרב קוק מרוצה מישיבתו בארץ ישראל ומרבנותו. מעניין השמיטה הייתה לו עוגמת נפש לא בגלל המקנטרים אלא בגלל זלזול בתלמידי חכמים. הרב קוק ממשיך בתומו לדבר שלום. הרב קוק שולח את 'שבת הארץ' ומודה על ספר 'לפלגות ראובן'.

כרך ב', אגרת שמא זאב מרקון · כ"ט מרחשוון תרע"א – יפו

הרב קוק מודה על החוברת 'מספרותנו העתיקה' (על תנא דבי אליהו). בעניין 'חוסר דרך ארץ' של הצדוקים יש להביא את יוסף פלאביוס, ו'דרך ארץ' בספר פירושה ישובו של עולם, ואולי זו מחאה נגד האיסיים. משנה בספר על סנהדרין קטנה של שלושים מעידה על קדמותו, וגרץ סמך עליה. הרב קוק מעודד מחקר בספרות העתיקה בזמן שבולמוס החידוש מסיח את הדעת ממנה.

כרך ב', אגרת שמג הרב מאיר ברלין · ט"ו כסלו תרע"א – יפו

הרב קוק שמח על הגיליון הראשון של 'העברי'. חסר בו, כמו בספרות העברית כולה, 'עומק ההסתכלות'. הסגנון המודרני והרעיונות העבריים לעומקם הם כעת 'תרתי דסתרי': כשהרב קוק משתדל לכתוב בסגנון מודרני, הרב קוק פוגם בעומק המחשבה. לכן הרב קוק מציע לשלוח רשימות לא מעובדות, והמערכת תסגנן אותן. הרב קוק מצרף מאמר קטן.

כרך ב', אגרת שמז ד"ר בנימין מנשה לוין · שבט תרע"א – יפו

הרב קוק מודה על המהדורה של איגרת רב שרירא גאון. לוין ביקש שיפרש את מאמרו, אבל קשה לו לפרש 'רזי עולם'. הרב קוק סמך על 'עת לעשות לה'' כדי לדרוש בפומבי במעשה בראשית, לטובת מעמיקים בעלי נטייה מיסטית, אבל לא בצורה עממית לגמרי. הרב קוק רושם שתי הערות על הכרח וחופש, ועל פרשת בראשית והשאלה המוסרית. 'ואידך פירושא – זיל גמור'.

כרך ב', אגרת שנח שמואל רפאלי, מחבר 'הארץ לפני כיבוש יהושע' · כ"ט ניסן תרע"א – יפו

הרב קוק מודה על שני חלקי הספר, ושמח שחכמי ישראל פונים לחקר קדמוניות הארץ, שהיה עד כה בידי נכרים. הרב קוק מקווה שהספר יעורר בעלי כישרון לחקור, והאמת שבתורה ובמסורת תתברר. 'ציון היא דורש אין לה – מכלל דבעיא דרישה'.

כרך ב', אגרת שעז אברהם דובער ברנשטיין, מחבר 'וו המהפך' · כ"ז מנחם אב תרע"א

הרב קוק קרא את הספר כולו ומשבח את הביטוי החם והמואר של רעיון תחיית האומה, ששובץ בדברי תורה.

כרך ב', אגרת תטז הרב יעקב משה חרל"פ · ז' אדר תרע"ב – יפו

הרב קוק מתפעל מהחוברת של חרל"פ (כנראה 'מי מרום'), ורואה בה 'רסיסי טל של ראשית תחייה'. אחרי כל גילוי של אור קודש מתעוררים 'רפאים' ומתנגדים, אבל יש לו להתחזק.

כרך ב', אגרת תלא המקובלים ר' מנחם מנדל היילפרין ור' שלמה מהריי"ל · ד' סיון תרע"ב – יפו

הרב קוק מודה על 'שער רוח הקודש' (מכתבי האר"י) עם הגהותיהם וביאוריהם, ומברך אותם להמשיך להוציא גנזים, שימשיכו 'רוחא דמלכא משיחא'.

כרך ב', אגרת תלג הרב אברהם משה לונץ · י"ב סיון תרע"ב – יפו

על הוצאת 'פאת השלחן': הרב קוק נמנע מלהוסיף הערות ארוכות כדי לא להכביד, וצר לו שההערות מעטות מכדי שיוזכרו בהקדמה. הרב קוק מתפלא שלונץ לא הזכיר את חותנו האדר"ת בהקדמה.

כרך ב', אגרת תמז הסופר 'בן ישראלי' · כ"א מנחם אב תרע"ב – רחובות

כמעט כל ספר קבלה מדבר על ארץ ישראל וגאולה, כי הקבלה כולה היא 'צפיית ישועה'. הרב קוק מפנה לזוהר, לתיקונים, ל'מגלה עמוקות', לשל"ה, למהר"ל (בעיקר 'נצח ישראל'), לר' נחמן מברסלב, ל'שער השמים' של ר' אברהם הירירה, ל'דעת תבונות' של הרמח"ל ול'פתחי שערים' של ר' אייזיק חבר. הרב קוק ממליץ על ספרי ערכים לאיתור. 'פנינים לעטרת התחייה הלאומית'.

כרך ב', אגרת תמח הרב אברהם משה לונץ · כ"ד מנחם אב תרע"ב

ברכה ליובל של לונץ, על עבודתו הרבה לחכמת ישראל ולספרות ארץ ישראל, בתנאים קשים.

כרך ב', אגרת תסו הרב ד"ר סיני שיפר, קרלסרוהה · כ"ד מרחשוון תרע"ג – יפו

הרב קוק מודה על הקונטרס (על גילוח הזקן). הרב קוק מספר שר' חיים מוולוז'ין נשאל על דברי הזוהר 'וי למאן דאושיט ידוי בדיקנא', והפנה ל'זוהר שלו', שבו נכתב בגיליון 'בתער'. עם זאת, החוש הישראלי ביופי מסכים לגידול הזקן, והוא מנהג כשר.

כרך ב', אגרת תסז הרב יהודה לייב פישמן (מימון), אב בית דין אונגני · ר"ח מרחשוון תרע"ג - יפו

הרב קוק מודה על הספר 'חדר הורתי'. לשיטת הכוזרי, הנבואה ורוח הקודש מסייעות להוראה, ולא כרמב"ם שמפריד ביניהן. רוח הקודש הופיעה במקדש ובמי שהיה בבניינו (ריב"ז). איסור תורה לאישה נאמר על לימודה, אבל אם היא לומדת בשמיעה - לא מצאנו איסור.

כרך ב', אגרת תסט הסכמה לקונטרס 'תקוות אהרן' של הרב אהרן הכהן אורלנסקי · י"א כסלו תרע"ג - יפו

הרב קוק נותן הסכמה לבן, ר' אברהם יעקב, שמוציא לאור את כתבי אביו, רב פתח תקווה במשך 27 שנה מראשית המושבה. האב היה עניו, 'נחבא אל הכלים', גדול בתורה, ונינו של ר' נחמן מאורלא. בנספח הלכתי: 'כפר אונו' אינו אונו עצמה, ולכן אין לחשוש לדין עיר מוקפת חומה. גם יש דיון ב'חזקת סברא' בשחיטה.

כרך ב', אגרת תעא הרב נחום (מגיד בירושלים) · י"ב כסלו תרע"ג - יפו

הרב קוק מודה על הספר על משניות שביעית, שמלקט ומסדר דברי ראשונים ואחרונים, כמו ספרו הקודם על פאה. הרב קוק מקווה שיתקיימו כל המצוות התלויות בארץ, כמו בימי קדם, כשהכניסו פירות דרך טרקסמון כדי לחייבם במעשרות. אבל על העבר ועל מה שאי אפשר, אין לעורר קטגוריה על ישראל: 'בין כך ובין כך קרויים בנים', ורוח ה' מופיעה גם על המקלים בשעת הכרח.

כרך ב', אגרת תצג ד"ר אהרן קמינקא · י"ט שבט תרע"ג - יפו

הרב קוק מודה על ספר השירים 'צהרים', ושמח שהגיגיו יקרים לקמינקא. הרב קוק רואה בזה הוכחה שלספרות עברית מקורית יש כוח לאגד את 'הפזורים' שנמשכו אחרי יפיפותו של יפת. הרב קוק מבקש עוד מספריו, ומעיר שבתלמוד התורה 'שערי תורה' ביפו יש בית מלאכה שנוסד בהסכמתו.

כרך ב', אגרת תקי הרב אברהם רזניק, רב אשחבאד · י"א אדר ראשון תרע"ג - יפו

הרב קוק מודה על הקונטרסים 'למען אור' ומשבח את האמת שבהם, אבל מעיר שאין להיכשל בשגיאות היסטוריות. למשל, האנקדוטה על ר' רפאל מהמבורג ור' נפתלי הירץ וייזל אינה מתאימה: המבורג לא הייתה כפופה לברלין, ולא היה אז רב כללי באשכנז. הרב קוק גם מעיר שבסאטירה יש להשתמש בזהירות ובמידה, מצד הנימוס ומצד הדין.

כרך ב', אגרת תקטז הרב שלום אלחנן הלוי יפה, ניו יורק · כ"ה אדר ראשון תרע"ג - יפו

הרב קוק מסכים לתת הסכמה לשו"ת 'שאילת שלום'. הרב קוק מנחם על פטירת אמו של הרב יפה, שנקברה הרחק מקבר בעלה, ומשווה לקבורת רחל אמנו בנפרד מיעקב - 'הכול לטובה'. עוד: הרב יוסף אליהו יעמוד בראש ההנהגה הרוחנית של 'תורת חיים', ולענייני הכספים ימונה גביר יראי שמים.

כרך ב', אגרת תקכג הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ, אמסטרדם · כ"א אדר שני תרע"ג - יפו

הרב קוק שולח מכתבים לרבנים סופרים שיכתבו ל'המוריה'. מלבדם יש לגייס מאמרים מדעיים של מומחים, כי עיתון שממלא את כל שטחו בעניינים חברתיים בלבד אינו מחזיק מעמד. חובה לחזק את 'המוריה' במאמרים 'מלאים רגש ודעת'.

כרך ב', אגרת תקלג הרב אליהו זלמן וידרין, מוסקבה; ובהמשך - ר' מאיר בר־אילן (ברלין) · כ"ד ניסן תרע"ג - יפו

תחילת האגרת: הרב קוק מברך את הרב וידרין על עזרתו ל'שערי תורה'. על ציורים במחזורים: אם מציירים צורת אישה, יש למחות, כי אף שמצד הדין זה קל יותר, מבחינת זלזול זה גרוע יותר. (בהמשך באה אגרת לר' מאיר בר־אילן.) הרב קוק מתנצל על השתיקה, ומברך על הולדת בנו. 'תחכמוני' נוסד להיות מגן מפני 'טומאת אוויר ארץ העמים', אבל יש בו רק 'מעט תורה, מעט יראת שמים, מעט השכלה', ורוח חיים מקורית חסרה. על 'המזרחי' להאיר את הציונות במעמקי המחשבה ולהבליט את הגרעינים החיים. 'דעות ממוצעות ופשרניות' לא ינצחו, ויש להזדיין 'בדעות מוחלטות מקוריות וקבועות'.

כרך ב', אגרת תקסב בנו, הרב צבי יהודה · ט"ו תמוז תרע"ג - רחובות

הרב קוק מבקש מבנו הרצי"ה להעביר מכתב לירושלים ולהביא ספרים: הכרך שהרב קוק כותב על ביאורי הגר"א, חושן משפט עם ביאור הגר"א, 'אדם ישר', 'ארבע מאות שקל כסף', ואולי גם קובץ הרשימות האחרון. הרב קוק נמנע מלהזמין את הרב חרל"פ בגלל צפיפות ומחשש לדיבורים. הרב קוק מזמין את גיסו, הרב יוסף רבין, לבוא.

כרך ב', אגרת תקסג הרב שרגא פייביל ריזנמן · י"ט תמוז תרע"ג

הסכמה לספר 'תפארת ירושלים', 'רצוף אהבת ארץ חמדה' מדברי חז"ל. הרב קוק מקווה שהספר יעורר את גדולי הדור לעלות לארץ ולקרב את הגאולה.

כרך ב', אגרת תקעד שמואל רפאלי · כ"ד מנחם אב תרע"ג - רחובות

הרב קוק משבח את הספר 'מטבעות היהודים' על השקידה והאהבה לישראל 'בקודש ובחול'. בהערה: אף שהמדע נשען על 'לא ראינו', אין להשמיט השערות שנתמכות במסורת. ההלכה שאין פודים מעשר שני אלא בכסף שיש עליו צורה מלמדת על מטבעות עם צורה בישראל בימי קדם.

כרך ב', אגרת תקעו הרב יצחק גולדהאר · א' דראש חודש אלול תרע"ג

ברכה נלהבת על הוצאת הספר 'אדמת קודש' לחקר ארץ ישראל. כשעם ישראל שב לארצו, קם גואל גם לחכמת חקר הארץ. הספר מסיר את החרפה שעמים אחרים חקרו את הארץ יותר מאיתנו. הרב גולדהאר חוקר מתוך מקורות ישראל - התנ"ך, הבבלי, הירושלמי והמדרשים - יחד עם מחקר וראייה עצמית.

כרך ב', אגרת תרכב הרב שמחה אלכסנדרוב · כ"ג כסלו תרע"ד - יפו

הרב קוק שב ממסע של כחודש בגליל, ומכתבי אלכסנדרוב לא הגיעו אליו. על פירוש קצר לש"ס: הרב קוק עצמו התחיל בכך פעם. יש להיצמד לרש"י ככל האפשר, וזה יוסיף בקיאות וחשק ללימוד.

כרך ב', אגרת תרלז הרב שבתי, שוחט בבויסק · כ"ח טבת תרע"ד - יפו

הרב קוק שמח שבניו של הרב שבתי מדפיסים את חידושיו. הרב קוק זוכר את שיחות התורה שלו מימי רבנותו בבויסק, ובמיוחד באגדה, שמעוררת אהבת תורה ויראת שמיים.

כרך ב', אגרת תרמה ד"ר משה זיידל · ב' שבט תרע"ד - יפו

הרב קוק תמה על 'קוצר רוחו' של זיידל. חדוות ה' היא יסוד החיים ו'מקור נשמת הפילוסופיה'. החוקים, הגדרים והסייגים אינם עול, אלא 'מקור גודל ושמחת נצחים', ובהם אנו חיים חיים אינסופיים בתוך מגבלות הזמן. הצער על חוסר שלמות הוא עצמו הוכחה ששלמות צפויה לנו. בסוף: הרב קוק מקבל את ההצעה לקבץ את מאמריו, ומספר על עבודות שבראשו - 'עין איה', ספר דעות, ספר כללים - ועל רצונו להשתחרר מהרבנות לעבודת הרוח.

כרך ב', אגרת תרעט הרב יוסף אלחנן מלמד, רב ויטבסק · ז' ניסן תרע"ד – יפו

תודה על הספר 'רשכבה"ג'. מהעיון השטחי ניכר רוחו הטהור. ספרות כזו תעורר את הנוער לחקור את גדולת האבות, וזה יעלה אותם 'אל מרום פסגת התחייה'.

כרך ב', אגרת תרפז בנו, הרב צבי יהודה · כ"ט אייר תרע"ד – יפו

אתמול, כ"ח באייר, היה יום השנה לעלייתם לארץ. הרב קוק החל להדפיס אצל איתין רשימות בשם 'ערפלי טוהר', כמו שהן, בלי עיבוד – 'לחם חם כיום הלקחו'. הרב קוק עדיין לא החליט על הנסיעה לאגודה. דרישת שלום לרב הלברשטאט ולד"ר נובל.

כרך ב', אגרת תרצב משפחת הרב יצחק אייזיק הלוי, בעל 'דורות הראשונים' · י"ח סיון תרע"ד – יפו

תנחומים על פטירתו: 'האומה כולה נתייתמה מאביה, חוקר תולדותיה הנאמן היחיד'. הנחמה היא שהרב הלוי חי בספריו ובמלחמותיו למען ה'.

כרך ב', אגרת תרצג בנו, הרב צבי יהודה · כ"א סיון תרע"ד – יפו

הרב קוק שמח ברעיונות הרצי"ה על השם 'ערפלי זוהר', אף שבאמת כתב 'טוהר'. הרב קוק מתקן לשון אבל לא משמיט. הרב קוק מבקש לדעת מה הרצי"ה לומד, וממליץ על ספרי הכללים: 'כריתות', 'גופי הלכות', 'שם הגדולים', 'ארעא דרבנן', 'יד מלאכי'. בשיעור הכוזרי דיבר על כך שההכרה הרוחנית שווה לחושים: המציאות קודמת, ו'הדעת והחושים הם חטיבה אחת'.

כרך ג', אגרת תשסט ד"ר זאב יעבץ · ערב ראש חודש אייר תרע"ו – לונדון

תודה על ספרו (תולדות ישראל, חלק ט), וברכה להמשך מפעליו הספרותיים.

כרך ג', אגרת תשצב בנו, הרב צבי יהודה · כ"ח מרחשוון תרע"ז – לונדון

עיתונו של ד"ר זלקינד נעשה יומי, 'דמוקרטי קיצוני' אבל עם 'עקבות בית המדרש'. בר־טוביה עוד לא שלח דבר. אילו היו לו כתבי יד מקובצים, אולי היה מדפיס בלונדון, כי המכירה קלה.

כרך ג', אגרת תשצג הסכמה לספר דרושים של הרב מרדכי צבי שוורץ · ג' כסלו תרע"ז – לונדון

שבח לדרושים 'בקרן בן שמן', שמשבחים את כבוד האומה ומקרבים את לב ישראל לאביהם. במכתב נלווה: אין להבין את 'תמימות האמונה' כמנוגדת להעמקה השכלית. חכמת האמונה – בחקירה, בקבלה ובפשטות – צריכה 'ללכת ולהתרחב'.

כרך ג', אגרת תשצה הסכמה ל'מפתח הקבלה' של הרב זאב וולף טננבוים · י"ג כסלו תרע"ז – לונדון

שתי מפלגות של דורשי ה': המקובלים, שמתעלים מעל ההגיונות האנושיים לחכמת ישראל המסורתית, והחוקרים, שיורדים למרחבי ההכרה האנושית ומראים שהיפה בחכמת אדם מתאגד עם התורה, אבל זוכרים את חולשת השיטות המתחלפות. המחבר מראה שהסברת המקובלים מתאימה לחקר הטבע החדש.

כרך ג', אגרת תשצו בנו, הרב צבי יהודה · כ"ג כסלו תרע"ז – לונדון

הרב קוק משבח את נאומי הרצי"ה בציריך ובבזל על הארץ. ירידת השער מעכבת שליחת כסף. הרב קוק הסכים להדפיס קונטרס קטן ('ריש מילין') של 'רעיונות שיריים רזיים' על האותיות, התגין, הנקודות והטעמים, וחשש לספר לבן מראש, שמא לא יסכים להדפסה בלי תיקון.

כרך ג', אגרת תשצט בנו, הרב צבי יהודה · י"א טבת תרע"ז - לונדון

'הכנסייה הישראלית' שהקים מתקדמת. הרב קוק שואל אם הרצי"ה לומד שחיטה בפועל, ואיך הרצי"ה מרגיש, כי לאדם עדין רגש זה דורש 'רצון אמיץ וגבורת נפש'. מ'ריש מילין' נדפסו שני גיליונות, ויש עיכוב בדפוס של ד"ר זלקינד.

כרך ג', אגרת תתא בנו, הרב צבי יהודה · ח"י טבת תרע"ז - לונדון

בלידס, בחנוכת הישיבה, 'אור היהדות הולך ועולה'. טרדות: 'הכנסייה הישראלית', הדפסת ש"ס בבלי וירושלמי, ועד לתקנת עגונות, דרשות, שתי סנדקאות ועיכוב 'ריש מילין'. הרב קוק מבקש מהרצי"ה לכתוב באותיות גדולות ובסדר אלפביתי.

כרך ג', אגרת תתד בנו, הרב צבי יהודה · ו' שבט תרע"ז - לונדון

'ריש מילין' יסתיים השבוע, אף שלא בשכלול רצוי, ויועיל ליחידי סגולה, וממילא לכלל. הרב קוק מקים אגודה לתקנת עגונות, ואף שהרב קוק חושש אם הוא ראוי, 'בזמן מצוק כזה החלש יאמר גיבור אני'.

כרך ג', אגרת תתה בנו, הרב צבי יהודה · כ"ב שבט תרע"ז - לונדון

חבילת 'ריש מילין' תישלח דרך מר מזין, ואחד ממנה לד' כהן (הנזיר), כתשובה על הערתו על 'ההתלמדות הכמוסית'. מחמת עייפות הסתפק בהערה אחת על האל"ף. היום מלאה שנה מאז שעזבו את שווייץ.

כרך ג', אגרת תתו בנו, הרב צבי יהודה · ערב ראש חודש אדר תרע"ז - לונדון

'ריש מילין' עושה רושם טוב. הלכה: לדבר מחובר לקרקע אין דין מוקצה, כי עיקר המוקצה הוא סרך הוצאה. אבל בכפתור החשמל, שאין בו צורך, 'המחמיר משום עובדין דחול לא הפסיד'. הרב קוק מבקש מהרצי"ה לברר את מצב הצעירים במשפחה.

כרך ג', אגרת תתז ד"ר זאב יעבץ · ה' אדר תרע"ז - לונדון

הרב קוק שולח לו את 'ריש מילין' לאות הוקרה ותודה על ספריו.

כרך ג', אגרת תתח בנו, הרב צבי יהודה · י"א אדר תרע"ז - לונדון

רבים נדבקים ב'ריש מילין', אף שהוא סתום. דרשה בשבת זכור: מחיית עמלק היא זיכוך הרשעה שנגעה בקודש. לכן אסור להטיל קנקנתום בדיו, כדי שהכתב יוכל להימחות. רבי מאיר, שראה עולם מתוקן, הטיל קנקנתום וכתב שלא מן הכתב, אבל רבי עקיבא החמיר, כי העולם עדיין צריך את כוח המחיקה. בפורים מחיית עמלק גברה, ותורה שבעל פה התאחדה עם שבכתב - 'הדר קבלוה'.

כרך ג', אגרת תתט בנו, הרב צבי יהודה · ט"ו אדר תרע"ז - לונדון

פורים עבר בחדוות רוח, למרות המאורעות. רבים טוענים על סתימת 'ריש מילין', אבל ימצאו בו עניין מי שילמדו בסבלנות.

כרך ג', אגרת תתיג בנו, הרב צבי יהודה · כ"ב אדר תרע"ז - לונדון

הרצי"ה מרוצה מ'ריש מילין' למרות המגרעות, שהיו נמנעות אילו הרצי"ה עצמו היה עורך. לפי המצב, גם עבודה קטנה זו היא 'התגלות עין ה'. הרב קוק מקווה שעדיני רוח ישננו את הדברים.

כרך ג', אגרת תתטו בנו, הרב צבי יהודה · כ״ט אדר תרע״ז - לונדון

הגיע מכתב מהארץ. יעקב וולפרט, שהיה מזכירו, קיבל משרה, ובמקומו בא ר' שמעון מבני הארץ, שרושם לפעמים את דבריו. על חלוקת 'ריש מילין' והשאלת 'אדמת קודש' - הרצי״ה רשאי לעשות כרצונו.

כרך ג', אגרת תתלו בנו, הרב צבי יהודה · כ״ב תמוז תרע״ז - הרוגייט

הם יצאו מלונדון אחרי פרידה מחברים, אף שקשה לעזוב בזמן הפחד. הדפסת הש״ס נתעכבה בגלל מחסור בנייר. בתקנת העגונות הכיר את א' אדלר, שיעזור בידיעות רשמיות. בעניין משרה בסנט גאלן - אם ההצעה מכובדת, כדאי לשקול. 'קדושת האחווה הישראלית' מתנוצצת עכשיו, ותמחה את 'שנאת החינם'. 'מחתך בבשר' (שבת קלו) - חובל הוא דווקא בבעל חיים.

כרך ג', אגרת תתמו ד״ר משה זיידל · ג' מרחשוון תרע״ח - לונדון

הרב קוק מבקש לדעת על מצבו ועל מצב היהודים בארצו, ואולי גם על הנעשה בארץ, כי בלונדון הידיעות 'רזות'. נדפסה ממנו 'מחברת קטנה מיסטית־הגיונית' - 'ריש מילין'. מהבית בארץ מגיעות ידיעות מרגיעות.

כרך ג', אגרת תתמז הסכמה ל'מעשי למלך' של הרב מרדכי צבי שוורץ · (תרע״ח) - לונדון

שבח לחיבור דרושים ושירים על הפסוק 'בכל דרכיך דעהו', 'פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה'.

כרך ג', אגרת תתסט הרב יוסף צבי דושינסקי · י״ב שבט תרע״ח - לונדון

הערות על חיבורו על זקנו ר' קאפל חריף: על 'משנה ראשונה לא זזה ממקומה'; על 'שלא על מנת לקבל פרס' (תוספות ראש השנה ד); על מס דירה ומס נטירה (נודע ביהודה); ועל ענוותנותו שלא רצה שיעתיקו את תשובותיו - כמו ר' שכנא, ושיטת המהר״ל להורות מן הש״ס, מול הרי״ף מיגאש, שהעדיף את הבקי בגאונים.

כרך ג', אגרת תתעד אחיו, הרב שאול חנה · י״ב אדר תרע״ח - לונדון

הרב קוק מבקש מכל בני המשפחה לכתוב, ושואל על המושבות. 'ריש מילין' הוא 'כספר חתום' לרבים, ות״ח אחד התחיל לכתוב עליו פירוש. בלונדון הרב קוק יושב 'בכבוד גדול והשפעה רבה'. הרב קוק פרסם בעיתונים שהסוחרים יקנו רק אתרוגי ארץ ישראל.

כרך ג', אגרת תתפג בנותיו (בארץ) · ח' ניסן תרע״ח - לונדון

הרב קוק מצטער שקיבלו רק חמישה עשר פונט, אף ששלחו כמה פעמים. אין צורך שהוועד יתמוך בהן. הרב קוק שואל על הספרים ועל כתביו המפוזרים בבית, ומבקש לשמור עליהם. אין צורך בדירה גדולה. 'תלכו בדרך ישרה ביראת שמיים ובמידות טובות'. מר לבונטין, מהמשלחת, יביא דרישת שלום.

כרך ג', אגרת תתצ אחיו, הרב שאול חנה · כ״ו סיון תרע״ח - לונדון

'ריש מילין' - גם 'הלשון החתום שבו יש בו סגולה'. הרב קוק יודע שיידיש לא תתקבל בארץ, אבל בגולה צריך לדבר בשפת ההמון, ואין ביטוי שמדבר אל הלב כמו 'פרום' ביידיש. החוברת השנייה עושה רושם. הרב קוק שואל על 'ועד הרבנים' בירושלים ועל התנהגות 'השלוחים' (המשלחת) כלפי המוסדות, ומבקש לחזק את הקשר עם אנשי הרוח בארץ. 'המזרחי' יוכל להיכנס, 'אגודת ישראל' תלך שלובת יד, ועם הציונות - אחווה. הרב קוק שואל על כספי הישיבה, על הרבנות ביפו ועל המשפחה.

כרך ג', אגרת תתצה הרב י"ש (מו"ל השי"ס) · כ"ג תמוז תרע"ח – הרוגייט

דוגמת ש"ס וילנא עם 'הלכה ברורה' יפה, אבל אם המו"ל רוצה לעסוק גם בש"ס השני לפי התוכנית הראשונה, 'יצווחו עלה בבי מדרשא', והרב קוק לא ייקח בזה חלק. כדאי לרכז את כל הכוחות בש"ס אחד. יש לתקן 'רב דפה' ל'רב מפה', כי צריך להיזהר באמת.

כרך ג', אגרת תתצו הרב מנשה הכהן אדלר (מפרש 'ריש מילין') · ערב ר"ח מנחם אב תרע"ח – הרוגייט

הרב קוק שמח בפירושו על 'ריש מילין'. 'הצורה האריאלית הנשמתית' – מלשון 'אריאל', 'ארי דבי עילאי', גבורת החסד, וגימטריות של שם ע"ב. יש למחוק את הביטוי 'אין סוף'... עצם אור שכלי קדמון', כי אין לייחס שום גדר או תואר לאין סוף (מהר"ל, מהר"ם אלשקר, התניא, ר' אברהם היריה).

כרך ג', אגרת תתקטז הסכמה לספר הרב שמריה מנשה הכהן אדלר · א' דראש חודש מרחשון תרע"ט – לונדון

הסכמה ושבח לרב אדלר, 'סיני ועוקר הרים', שנחבא אל הכלים, מחדש בגמרא, בפירוש רש"י, בתוספות ובפוסקים, ומעיין גם בספרי חכמי האמת. בספרו הרב אדלר מבאר את 'ריש מילין' (על מדרש האותיות, הניקוד והטעמים), ומרחיב גם במקצועות אחרים בהלכה ובאגדה. הרב קוק קורא לכל יראי ה' להביא את הספר לבתיהם.

כרך ד', אגרת איד בנו הרב צבי יהודה ובתו בתיה (בפתח תקוה) · ח' אדר תר"פ

ההעתקות ל'אורות מאופל' שנשלחו לשמואל עדיין לא נמסרו לדפוס. מהממשלה מגיעות פקודות והערות ל'דגל ירושלים' כאילו הוא כבר עיתון רשמי, ולאחרונה גיליון על תוצאות השלג ופעולות הממשלה לפרסום, אבל חסרים אנשים.

כרך ד', אגרת אלה הרב יוסף הלוי (בעל 'ערוך' המתוקן) · ראש חודש אייר תר"פ – ירושלים

הרב קוק מצרף מכתב למר גלוסקין על מצבו של הרב, אף שספק אם יועיל. הרב קוק מבקש שלא יזניח את ההשגחה על הערלה, שהיא 'השבת רבים מעון'. תוכניתו להדפיס ש"ס מדויק עם 'הערוך' המבואר גדולה, אבל כדי לממשה צריך לעלות מדרגות רבות בחיים מסודרים. בלונדון סיפר למו"ל על עבודתו, אבל היה מחסור בנייר.

כרך ד', אגרת אמט הוריו · (אחרי תשעה באב תר"פ)

על המתרגזים נגד 'אורות': כך דרכם של מי שאינם רגילים ב'הלכות דעות', אף שהיסודות עתיקים וממקור הקודש. לבאר את המקורות אין תועלת, כי לרוב אינם מבארים במפורש, וההבנה באה בהתבוננות עמוקה. 'לי די שהישרים המבינים... יתבסמו'. הרב קוק מבקש שהוריו לא יצטערו, ושהחובה היא 'שלא לגור מכל רוגז'. אינו מתרעם על התמימים, ומשתתף בצערם.

כרך ד', אגרת אסג בנו, הרב צבי יהודה · י"ד תשרי תרפ"א

ימי הקודש עברו כהוגן. שוב התעוררו הקנאים נגד 'אורות', ובמיוחד נגד הקונטרס 'טובים מאורות' של הרב חרל"פ, ויצאו בשם 'אגודת הקהילות' (ה'עדה') במכתבי פלסתר צעקניים. הרב קוק חס על כבוד ירושלים, 'אבל... וכי יש לנו רשות לכפות פסכתר על האמת הגלויה'.

כרך ד', אגרת אסה הרב יעקב חי זריהן, טבריה · כ"ח תשרי תרפ"א

הרב קוק מתנצל על עיכוב ההסכמה לספר הרב י' בירדוגו. הרב קוק מודה על דבריו לחיזוק 'אורות', לרומם את 'דגל ירושלים' ולהצמיח גאולה 'בתשובה עילאה'.

כרך ד', אגרת אעד בנו, הרב צבי יהודה · ח' כסלו תרפ"א

הסידור מתקדם, אבל יותר רעיוני ממעשי, כי 'איני מוכשר להנהלה מעשית', וחסרים אנשים, בפרט שר' משה פרוש נסע. צעירי הישיבות באים לשיעוריו, ועכשיו התחילו ב'שמונה פרקים' לרמב"ם. הרב קוק מבקש מהרצי"ה לדאוג לבגדי חורף. מר נוסבוים מהלברשטט הבין את 'ירושלים', אבל אמר שצריך להתאגד עם האגודה; כנראה הצד האצילי הלאומי שב'אורות' נגד רוחם.

כרך ד', אגרת אעו בנו, הרב צבי יהודה · א' דחנוכה תרפ"א

הם תמהים שהרצי"ה לא בירר את ההצעות מקאליש ומוורשה. דודו הרב (דב בער) חזר לרוגלי ומצא את העיר חרבה; הרב רפפורט שלח לשם אלפיים מרק. החתונה של בן הנציב בבית הכנסת בשבת הייתה מהודרת. על רב שמתנגד ל'אורות': התנגדות כזאת יונקת לרוב מקטנות ורוגז, ועיקר הדברים 'עומדים למעלה מההכרה, ונסמכים למעין השירה והאמונה העליונה'. מאז נסע ר' משה פרוש עבודת הדגל 'מכונסה בחוגה'. העלייה מתעכבת, אבל 'אור הגאולה ינצח'.

כרך ד', אגרת אעח הרב יעקב חי זריהן, טבריה · י"ב טבת תרפ"א - ירושלים

על 'הגבורה' שב'אורות': לפי קדושת כנסת ישראל הכול קדוש. שמשון, שנשתבח בגבורת גופו, הוא 'קדוש ה'". באחרית הימים תתעורר הגבורה הגופנית, ועל עובדי ה' לזכור את יסודה הפנימי. כפיר האריות של שמשון כנגד הארי שהכה בניהו בן יהוידע, שעבודתו הייתה גבורה פנימית של קדושה; שורשי הנשמות אחוזים זה בזה.

כרך ד', אגרת אקכ הרב א"ל הירשאוויץ, מחבר 'אוצר כל מנהגי ישורון' · י"ב תשרי תרפ"ב

תודה על הספר, שמחבב את מנהגי האבות על הדור הצעיר. במהדורה הבאה מוטב לרשום את השנים לפי מניין בריאת העולם או חורבן הבית, שגם זה 'מנהג חביב של אבותינו'.

כרך ד', אגרת אקמח הרב פנחס הכהן לינטופ · י"ב תשרי תרפ"ג

התנצלות על העיכוב: רצה לכתוב מכתב ארוך, ו'דווקא מתוך שחפצתי לתפוש מרובה לא תפשתי אפילו מועט'. הרב קוק שמח על תרגום ספריו לאנגלית, כי הגיע הזמן שדברי קודש יישמעו בשפות העמים, גם בשביל בנינו הרחוקים. הדפסה בארץ עולה כארבע לירות לגיליון. הרב קוק מזמין אותו לקבוע את דירתו בארץ.

כרך ד', אגרת אקנד הרב זייוויץ (מפרש הירושלמי) · כ"ו טבת תרפ"ג

שבח לביאורו על הירושלמי, שחותר לפשט הישר; גם אחרי מפרשים גדולים יש מקום להגהות ולפירושים. בתוספת: יש לחזק גם את בית היתומים 'ציון', המחנך לתורה ויראה, כי לא כל בתי היתומים מתנהלים כראוי.

כרך ד', אגרת אקנז הרב שם טוב גפן · ה' שבט תרפ"ג

תודה על ספרו. הרב קוק מקווה שיחידי סגולה יכירו שהגותו היא 'עובדא חיונית בדורנו' להשלמת התחייה, שמכבידים עליה המחשבה החומרית ו'התאוות הגסות של עמי האלילות'.

כרך ד', אגרת אקנט הרב צ"ה גליק (מתרגם עין יעקב לאנגלית) · ח' שבט תרפ"ג

תודה על הכרך הראשון. 'עמוד השחר' תורגם 'כוכב השחר', אבל 'עמוד' הוא האור הנוצץ במזרח (פירוש המשנה לרמב"ם, תוספות יום טוב), ויש בזה נפקא מינה לדינא; יש לתקן. יפה שהקדים את 'מבוא האגדות' לר' אברהם בן הרמב"ם.

כרך ד', אגרת אקסב הרב שמעון צבי הורוביץ, ראש ישיבת 'שער השמים' · י"ח שבט תרפ"ג – ירושלים

תודה על ספרו 'קול מבשר' על חיפוש עשרת השבטים, בני משה והרכבים. רעיון עשרת השבטים של מנשה בן ישראל הביא לשיבת היהודים לאנגליה, וממנה להצהרת בלפור. שלושת הסוגים מכוונים כנגד שלושה חסרונות הגלות: בני משה – כנגד האפלת אור התורה; עשרת השבטים – כנגד אובדן העוז; הרכבים – כנגד פגם טהרת המידות. כולם יחזרו בכוח קדושת השבת, כסמבטיון.

כרך ד', אגרת אקסט הרב ישעיה גלאזער · כ"ג שבט תרפ"ג

תודה על ספרו באנגלית על השאלה הציונית, ושמחה על השתדלותו לפני גדולי אמריקה.

כרך ד', אגרת אקעז הרב יוסף שאפאצניק · ו' ניסן (תרפ"ג)

תודה על דפי 'השי"ס המסביר'; אינו יכול להשתתף בעבודה בגלל טרדותיו.

כרך ד', אגרת אקפד הרב חיים הירשנזון · כ"ו סיון תרפ"ג

תודה על החלק השלישי של ספרו. שלא יצטער על מה שעבר בינו לבין האדמו"ר מגור: 'אולי יותר מדאי ויתרתי מפני השלום', אבל רק בעניין סגנון; הרב קוק כתב שאם לשונות קצרים ב'אורות' מצערים תמימים – הרב קוק מצטער שלא ביאר יותר, בתנאי שהמעוררים יפרסמו חרטה. התנאי לא קוים, ופתקו פורסם, ואולי בתמצית שלא עמד טעמה.

כרך ד', אגרת אקצו הרב אהרן וולקין, רב אייזישקי · י"א כסלו תרפ"ד

שמחה על ספרו 'בית אהרן' על בבא קמא, ועל הצלתו במלחמה. הרב קוק מבקש מכתבים קבועים.

כרך ד', אגרת אר הרב א"ש תמרת, רב מלייציץ · ח' טבת תרפ"ד

הרב קוק נהנה מספרו 'יד אהרן', מפלפולו ומהגיגיו בחכמת החיים, אף שהצטער שהזכיר לשלילה את חכמת האמת, 'נשמת התורה למאמינים בה'; ברור לו שכוונתו לשם שמים.

כרך ד', אגרת ארא הרב יחזקאל ליפשיץ, רב קאליש · ח' טבת תרפ"ד – ירושלים

תודה על ספרו על במדבר. בעניין הנסיעה: דוחקים בו מאוד לבוא לאמריקה כדי להחזיק את 'הוועד הדתי', שעליו נשענים רוב ענייני הדת בארץ, ואי אפשר לדחות אפילו עד סוף החורף.

כרך ד', אגרת ארב הרב משה אביגדור עמיאל, רב אנטוורפן · ח' טבת תרפ"ד

תודה על ספר דרשותיו, 'מלאי זיו המוסר'.

כרך ד', אגרת ארג הרב י"ל לוין, רב דטרויט · ח' טבת תרפ"ד

רבני 'המרכז' הגישו לו את ספריו 'האדרת והאמונה', ורק עתה עיין בהם ונהנה מחריפותו ובקיאותו.

כרך ד', אגרת ארי הרב זאב יעבץ · ט' שבט תרפ"ד – ירושלים

תודה על החלק התשיעי של 'תולדות ישראל'.

כרך ד', אגרת אריד הרב משה אוסטרובסקי · י"ב אדר תרפ"ד – ירושלים

שבח לספרו על המידות שהתורה נדרשת בהן; יש צורך בספרים כאלה מתלמידי חכמים יראים, ללימוד הצעירים. הערות: על 'עין תחת עין' – המהרש"ל ביש"ש חולק על הרמב"ם; 'הלכות לא תשתנינה' מקורו בירושלמי מגילה, ולפי הראב"ד הביטול הוא רק לעניין קריאה ברבים; השיעורים כהלכה למשה מסיני (בבלי וירושלמי); 'ע"ב זקנים' כהגהת הגר"א, ויסוד 'אין בית דין מבטל דברי בית דין חבירו' כפתרון לחתימת המשנה והתלמוד.

כרך ד', אגרת אריח המלצה על הרב אליה לנדא · י"ט אדר ראשון תרפ"ד

הרב אליה לנדא, נין הגר"א, הוציא כתבי יד של הגר"א, וייסד אוסף ספרים 'מדרש אליהו', שנמסר ל'מרכז הרב' – יסוד הישיבה העולמית – ויהיה ספריית הישיבה. הרב קוק מבקש לשלוח ספרים.

כרך ד', אגרת ארלו בנו הרצי"ה ואשתו · ה' אייר תרפ"ד – ניו יורק

שמחה על שבנו הרצי"ה נבחר לומר דברי תורה לפני קהל: 'חזק ואמץ ופתח פיך', כי שלמותנו קשורה ב'רצון להופיע ולהשפיע ולנצח את יצר הענוה הפסולה'. הרב קוק חושש להדפיס דבריו בהלכה בלי ביקורת וביאור, כפי שראה בקונטרס 'זבח ראיה', שיש בו שגיאות רבות ודברים חסרי ביאור. 'אכלו ושתו ושמרו בריאותכם'.

כרך ד', אגרת ארמג בנו הרצי"ה ואשתו · י"ז תמוז תרפ"ד – ניו יורק

הקונטרסים מ'משפט כהן' נקיים יותר מ'זבח ראיה', אבל יש בהם שגיאות ודברים חסרי ביאור; ראוי לעכב את ההדפסה עד שישוב. בעניין אייזנשטאט – אם הם כבר בארץ ומחזיקים בדבר, אין להניחו, והרב קוק מוכן להתחייב כספית בכ-500 לירה; ואם הדבר רחוק – יש לדבר עם משפחת וואלק הבאה לארץ. הרב קוק מתעכב כדי לקבוע 'אופי קבוע' לשליחות. בנו של הרב חרל"פ ואשתו ביקרו אותו.

כרך ד', אגרת ארנ דוד תדהר, קצין משטרה בירושלים · ט"ו אלול תרפ"ד – ניו יורק

תודה על ספרו 'חוטאים וחטאים בארץ ישראל', שעשה רושם טוב באמריקה. 'יהי רצון שנזכה... לספר כתוב צדיקים וצדקות בארץ ישראל'.

כרך ד', אגרת ארנד הרב חיים הירשנזון, רב הובוקן · ז' מרחשון תרפ"ה – ניו יורק

תודה על חידושיו למסכת הוריות. הרב קוק חולק על דבריו שאחרי החטא אין מצות תוכחה אלא לגדולי הדור: לפי הרמב"ם (הלכות דעות ו ז) עיקר התוכחה אחרי החטא, והיא לכל ישראל; וכך מתמרמר ה'יערות דבש'. הסוגיה בערכין טז ('תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה') נוגעת רק לאופן התוכחה.

כרך ד', אגרת ארנה מר גדליה בובזלין · ח' מרחשון תרפ"ה – ניו יורק

שמחה על כוונתו לתרגם את ספרו 'מן המצר' לעברית ולאנגלית; עיקר מקומו בעברית, כי רוב ספרות ההשכלה והלאומיות המודרנית כתובה עברית, ו'רטיותיו' מכוונות נגדה. בתחילת הספר יש להוסיף דברים נגד הפסימיות: רב בכה על 'ואכלה אתכם ארץ אויביכם', אבל השיבו 'כאכילת קשואין ודלועין' – נצח ישראל לא יכלה (מכות כד א).

כרך ד', אגרת ארסב 'צעירי ישראל' בניו יורק · ה' חנוכה תרפ"ה

עכשיו הישיבה המרכזית בראש; נוספו תלמידים יקרים, ויש להתחיל בבנייה. בלונדון נוסד ועד לבניין הישיבה, ובשווייץ יש הסתדרות. כחומר ספרותי: 'אגרות הראיה', 'אורות', 'אורות התשובה'. בקרוב יסודר עיתון.

כרך ד', אגרת ארעא הרב חיים יהודה ליב אויערבאך, ראש ישיבת 'שער השמים' · ח"י טבת תרפ"ה

שבח לספרו 'חכם לב', שבו הוציא כתב יד של בעל 'מרכבת המשנה' - פסקים על אבן העזר - עם ביאורים וחידושים משלו.

כרך ד', אגרת ארפא ר' נתן נטע ליפשיץ · כ"ז טבת תרפ"ה

תודה על ספר אביו, הרב יעקב הלוי ליפשיץ, 'הסופר הלוחם' לקדושת התורה; הרב קוק מעודד להוציא את שאר הכרכים, כראי לדורות הקרובים 'באורותיהם וצלליהם'.

כרך ד', אגרת ארפב קריאה בעניין 'אוצר ארץ ישראל ושכנותיה' · ה' שבט תרפ"ה - ירושלים

חקר ארץ ישראל נעשה בעיקר בידי חכמי אומות אחרות, ומדתנו 'מדת רזון זעומה'. אבל בנו של הרב ישראל זאב הלוי הורוביץ הביא לו את 'אוצר ארץ ישראל ושכנותיה' של אביו, ובמיוחד החלק 'ירושלים', פרי שקידה וחיבת הקודש. הרב קוק קורא לכל העם להוציאו לאור כולו, ולהשלים את החומר שלא עובד.

כרך ד', אגרת אשיח מר שמואל למפרט · ד' ניסן תרפ"ה

ברכה ותודה על נדבתו לאנציקלופדיה של תולדות חכמי התלמוד.

כרך ד', אגרת אשכד הרב יהודה יודל רוזנברג, מונטריאול · ו' אייר תרפ"ה - ירושלים

שבח לשני חלקי 'זוהר תורה', תרגום הזוהר לעברית צחה, עם המקור הארמי מול התרגום, כדי שהקוראים יבינו את לשון המקור.

כרך ד', אגרת אשכז הרב זליג ראובן בענגיס, רב קלווריה · כ"ז אייר תרפ"ה - ירושלים

שבח לספרו 'לפלגות ראובן' על סדר קדשים. אין לומר שמחלוקת 'קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא' לגבי מקום המקדש היא דבר שאינו נוהג בזמן הזה, שהרי יש בה נפקא מינה לאיסור כניסה בטומאה. כללי הפסק לפי המהרי"ק הם תקנה מפני ההכרח, ולכן אולי אינם חלים בדברים שאינם נוהגים או נדירים. הרב קוק היה רוצה שגדולי הדור יעלו, אבל אין עדיין פרנסה לרבנים.

כרך ד', אגרת אשלג הרב חיים עוזר גרודזנסקי · ט"ז תמוז תרפ"ה

תודה על 'אחיעזר' חלק ב. בעניין פירות ארץ ישראל שיצאו לחוץ לארץ: לפי הרמב"ם (מעשר ב א) הפטור תלוי בדעתו בשעת גמר המלאכה; אולי גם פירות שגמרו על דעת להוציאם לחוץ לארץ פטורים, ולהחמיר - לא לעשר מהם על פירות שנגמרו על דעת הארץ. 'והדבר צריך תלמוד'.

כרך ד', אגרת אשלד הרב מנדל קירשבוים · כ' תמוז תרפ"ה

תודה על 'גבעת פינחס'. על דברי המהר"ם מרוטנבורג שהקדושים אינם מרגישים ייסורים: מדת רבי עקיבא הייתה גבוהה יותר. סוקרטס אמר שאינו חושש למות כי הנשמה חיה לעד; ולכן 'אפילו נוטל את נשמתך' פירושו ייסורים שאין להם קצבה, שהם חמורים ממיתה. רבי עקיבא רצה להרגיש את הייסורים כדי לקיים את המצוה, ותלמידיו תמהו 'עד כאן'. וזו כוונת המלאכים 'זו תורה וזו שכרה' - שהייסורים היו לו שכר. רוב הקדושים אינם מרגישים, אבל העליונים מרגישים ומקבלים באהבה (כמו אברהם במילה).

כרך ד', אגרת אשלה הרב צבי יעקב מייזליש, רב לאסק · (תמוז תרפ"ה)

תודה על ספרו 'חדות יעקב'. דרוש על 'אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור': תורה וגמילות חסדים יש בהן הכנה ותכלית; השור - הכנה (חרישה), החמור - תכלית (הובלת האלומות). בקודש גם ההכנה קדושה, ולכן השמחה בסוכות נקבעה דווקא ב'שמחת בית השואבה', שהיא רק הכנה למצוה - בניגוד לחול, שבו 'הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע'.